

Znovu se zamilovat do sebe a veškerého života

Jennifer Hinton

esej

11 min

Od útlého věku jsme vedeni k tomu, abychom se definovali prostřednictvím věcí, které vlastníme. Jak prolomit začarovaný kruh stresu a konzumu? A existují zdravější alternativy k ziskové ekonomice?

Jak bychom měli do budoucna přetvořit naše vztahy? Tato otázka zní velmi obecně, první osobu množného čísla jsem si tedy vyložila tak, že jde o ty z nás, kteří jsou v zajetí globální ekonomiky orientované na zisk. Na základě tohoto východiska bych řekla, že své vztahy musíme přetvořit na čtyřech různých úrovních: pokud jde o vztah k sobě samému, k našim společenstvím, k širšímu lidskému světu a ke zbytku přírody.

Většina z nás žije ve společnosti, pro kterou je významnou prioritou ekonomika. Z ekonomického hlediska měří státy svůj úspěch i pokrok, například podle toho, do jaké míry v nich proběhla industrializace a jak velký mají hrubý domácí produkt. Z ekonomického hlediska se často formulují i politické cíle, například vytváření pracovních míst a hospodářský růst. Vzdělávací systémy se do značné míry soustředí na to, aby děti získaly dovednosti a znalosti potřebné k tomu, aby si jednou našly práci. A z ekonomického hlediska se často argumentuje i ve prospěch záchrany životů a ochrany ekosystémů. Vzpomeňme například, jak často se argument ve prospěch ochrany lesa či poskytování zdravotní péče nízkopříjmovým skupinám obyvatel dává do souvislosti s finančními náklady a přínosy: přijmeme-li tato opatření, ušetříme spoustu peněz. Ale nemají snad tyto lidé právo na zdravý život bez ohledu na to, jestli tak vláda ušetří? Nemají jeleni, veverky a stromy v lese právo na existenci, i když to podle účetních knih nepřináší finanční hodnotu?

Začarovaný kruh stresu a konzumu

Rozhodující vliv ekonomiky silně ovlivňuje náš vztah k sobě samotným, k lidem kolem nás i ke zbytku světa (včetně jiných živočišných druhů). Od útlého věku jsme vedeni k tomu, abychom se vnímali jako spotřebitelé, vyjadřovali se prostřednictvím spotřeby a utvářeli svou identitu na základě věcí, které vlastníme, a na základě svých oblíbených značek. Nakupování se považuje za běžnou kratochvíli. Na základě těchto aspektů své identity jsme se naučili navazovat přátelství a vztahy. Vezměme si například skupiny kamarádů, kteří nosí stejnou značku džínů či bot, nebo ty, kteří se stýkají, protože vlastní stejný typ auta. Mohou tak vznikat povrchní a předsudečné vztahy, jež nám nepřinášejí potřebnou podporu a soucit. Povrchní vnímání sebe sama i lidí kolem nás jako spotřebitelů*ek vede k nedostatku hlubších vztahů, které potřebujeme. Může mít dopad i na rodinné vztahy, třeba když rodiče obětují čas, určený dětem, práci a tomu, aby víc vydělali. Zaměření na ekonomiku nás vrhá do začarovaného kruhu stresu, osamělosti a konzumu. V takové společnosti se často cítíme izolovaní a mnozí tento pocit léčí nakupováním, prací, videohrami, pornem, drogami, alkoholem a dalšími závislostmi, jen aby jim bylo lépe. Dovolím si vyslovit domněnku, že s tím, že naše společnost před zdravím lidí a planety upřednostňuje peníze a spotřebu, souvisí i rostoucí míra obezity a sebevražd.

Když se na tuto otázku podíváme detailněji, všimneme si, jaký dopad má rozhodující vliv ekonomiky i na naše vztahy k lidem na celém světě. Masivní kolonizace, genocida a zotročování lidí na celém světě od roku 1400 až do poloviny dvacátého století byly ekonomické projekty západních mocností. Těmito hrůznými činy získávaly kontrolu nad lidmi a zdroji. Důsledky éry nepokrytého otroctví a kolonizace se projevují dodnes. Řada dříve kolonizovaných zemí a společenství se ocitla v pasti chudoby a mainstreamové narativy je označují za „nerozvinuté“ a „rozvojové“, za „země třetího světa“ a dokonce za „zaostalé“ státy. V posledních desetiletích je nejmocnější bohaté státy přinutily k neudržitelnému zadlužování, což částečně vysvětluje, proč se globálnímu Severu stále každoročně dostává většího bohatství než globálnímu Jihu. Vzhledem k tomu, že globální Sever zbohatl a získal moc *právě proto*, že kolonizoval, zotročoval, vyhlazoval a vykořisťoval obyvatele globálního Jihu, je to podivuhodné.

Chceme-li krize řešit, musíme změnit náš pohled na svět a nevnímat už všechno jako izolované entity, ale uvědomit si vzájemnou provázanost všeho a všech.

Zásadní pak je, že tyto činy do značné míry ospravedlňuje západní světonázor, který svět vnímá jako celek tvořený izolovanými jevy (tedy izolovanými jedinci, izolovanými společenstvími a lidmi izolovanými od přírody). Dobyvatelské a panovačné mocnosti obyvatelstvo kolonií a otroky* ně obvykle považovaly za „jiné“ bytosti, které jsou méně lidmi. Stejně tak první conquistadoři a průmyslníci vnímali přírodu jako něco zcela jiného a izolovaného a jako něco, co mají lidé dobývat a přetvářet. Mnozí dnešní globální nerovnost dokonce považují za něco, co s dějinami západního kolonialismu a vykořisťování nesouvisí. Toto izolované vidění světa dnes můžeme vidět i v tom, jak mluvíme o „přírodních zdrojích“ a „přírodním kapitálu“: příroda je jen zdrojem, který firmy přeměňují na výrobky. I s lidmi se běžně zachází jako se zdroji a s kapitálem. Právě upřednostňování bohatství pro některé na úkor všech a všeho ostatního vyvolalo krize 21. století: rostoucí nerovnost, klimatickou krizi a úbytek biologické rozmanitosti. Tyto krize však vzhledem k tomu, že všechno skutečně souvisí se vším, ohrožují samotnou strukturu naší společnosti a biofyzikální základ, na němž závisí naše existence, a to i těch nejbohatších z nás.

Chceme-li tyto krize řešit, musíme změnit náš pohled na svět a nevnímat už všechno jako izolované entity, ale uvědomit si vzájemnou provázanost všeho a všech. K tomu patří i povědomí o tom, jak je přítomnost nedílně propojena s minulostí a budoucností.

Musíme se znovu zamilovat do sebe a do všeho živého.

Ano, každý z nás je jedinečný člověk a jedinečné je i každé společenství, ale všichni jsme propojeni širší pavučinou života. Budeme-li jednat na základě tohoto vnímání propojenosti světa, budeme mít velmi jiné vztahy. V těchto souvislostech snadno pochopíme, že jiné druhy a ekosystémy nemusíme chránit, protože na tom vyděláme nebo ušetříme, ale protože jsou základem našeho dalšího rozkvětu a protože i ony mají právo na život. Musíme si uvědomit, že pokud se jiným členům* kám mého společenství nedaří dobře, nemůže se dařit úplně dobře ani mně, a naopak. Proto musíme od druhých přijímat a také jim nabízet hluboký soucit, péči a podporu. Stejný soucit, péči a porozumění musíme nabízet i sobě – nikoli jako spotřebiteli*ce, ale jako božské bytosti, jež má na zázraku života na Zemi svůj podíl. Musíme se znovu zamilovat do sebe a do všeho živého. Jde o stejný

druh sebelásky a lásky ke světu, která je přirozeně vlastní malým dětem, než se tento cit odnaučí socializací. Pokud si budeme vážit toho, kvůli čemu opravdu stojí za to žít – pocitu sounáležitosti s něčím, co dalece přesahuje naše individuální já –, můžeme odvrátit hrozící sociální a ekologické katastrofy a náš život bude navíc mnohem bohatší.

Nerovnost jako systémový rys ziskové ekonomiky

Důležité je však uvědomit si, že jde o systémový problém. Ekonomika naše životy nezačala ovládat v důsledku nějaké shody okolností nebo chyby. Jde o přirozený důsledek toho, že je orientovaná na zisk. Podniky a jejich majitelé se kvůli zisku snaží vydělat víc pro sebe a konkurovat druhým, a systém se tak rozšiřuje do všech koutů světa i do všech částí našeho života. V ekonomice orientované na zisk vládne už z její podstaty vysoká míra nerovnosti, a právě ta způsobuje, že lidé mají ještě větší potřebu věnovat větší část života práci a spotřebě (aby se tak přidali k bohatším vrstvám). Nerovnost je systémovým rysem ziskové ekonomiky, protože majitelé*ky firem obvykle hromadí bohatství, aby zbohatli*y, a mzdy se drží při zemi, aby firmy mohly přinášet větší zisk investujícím. A pokud firmy nutí klientelu kupovat čím dál víc nepotřebných výrobků – opět proto, aby investujícím přinesly zisk –, vybírá si to velkou daň na životním prostředí.

Takže ano, každý z nás musí individuálně změnit svůj pohled na svět i na vztah k sobě samému, na vzájemné vztahy s druhými i na vztah ke zbytku přírody. Musíme se však také spojit a politické a ekonomické systémy kolem sebe změnit tak, aby odpovídaly vnímání propojenosti světa a abychom nebyli neustále pod tlakem a nestavěli tak ekonomiku na první místo, nechovali se sami k sobě i ke druhým jako spotřebitelé*ky a s úžasnými ekosystémy této planety nezacházeli jako s hromadou zdrojů a kapitálu.

Musíme společně usilovat o odklon od ziskové ekonomiky a posílit stávající alternativy, jež jsou zdravější a příjemnější. Patří k nim například sítě sdílení a směny, neziskové podniky, komunitní družstva pro obnovitelné zdroje energie a zemědělství podporované obcemi. Kromě podporování alternativ k ziskové ekonomice ve své obci se můžete připojit k sociálnímu hnutí a prosazovat změny. K šesti klíčovým opatřením, která je třeba prosazovat společnými silami, patří: 1) změna politických cílů a přechod od zaměření na hospodářský růst a ziskovost k přímému zaměření na zdraví lidí a životní prostředí, 2) zrušení dotací a daňových úlev pro velké ziskové korporace, 3) podpora a budování neziskových podniků a trhů (např. prostřednictvím počátečních investic, podnikatelských inkubátorů a zásad pro zadávání veřejných zakázek), 4) zahájení masivního přerozdělování bohatství od nejbohatších společenství těm nejchudším (včetně odškodnění za kolonizaci a otroctví), 5) zkrácení pracovního týdne a 6) zajištění všeobecného přístupu k základním službám, jako jsou potraviny, zdravotní péče a vzdělání (jež by poskytovaly jen státní a neziskové subjekty).

Text byl publikován ve festivalové knize MFDF Ji.hlava 2022.